

PLATON EPİSTEMOLOJİSİNDE EPİSTEME – DOXA AYRIMI*

*Mustafa İLBOĞA***

ÖZET

“Platon Epistemolojisinde Episteme-Doxa Ayrımı” başlıklı bu çalışma, Platon felsefesindeki epistemik serüvenin bir özetiyle başlar. Platon’a gelene kadar yapılan ve uzlaşmazlıkla biten epistemik tartışmalar rölativist bir kabule dönüşmüştür. Protagoras ve Gorgias’ın düşünceleriyle taçlanan bu rölativite Sokrates ve Platon ile antitezine ulaşmıştır. Bu antitezi, kendilerinden önceki sofist düşünce kalıplarıyla alay ederek başlatan Platon, böylelikle bilginin imkânına dikkat çeker.

Platon için bilginin imkânıyla ilgili temel dayanak, görünenler dünyası ve idealar dünyası arasındaki ayrıma konu olan idealar teorisi. Epistemik değeri bakımından da iki farklı statüde ele alınan bu ayırım, episteme ve doxa ayırımını doğrudan etkiler. Bu nedenle Platon tarafından ilk yapılan şey, episteme-doxa ayırımını netleştirilmiştir. Kavramlarla objeler arasındaki farklılığın ortaya konulduğu bu ayırmada objelerin sürekli değişime konu olması, tanımlanmalarının güçlüğü durumu, objelerin bilgiye imkân vermedikleri sonucuna bağlanır. Çıkan sonuçlarda “sanı” olarak nitelenen bu durum matematiksel (geometrik) nesnel söz konusu olduğunda yumuşatılarak “doğru sanı” olarak nitelenir. Fakat bu aşamada bilgiden değil, sanıdan ve doğru sanıdan söz edilir. Sanı(doxa)’nın belirlenimindeki temel ölçüt “değişim”dir. Bu aşamada Platon, ‘kesin olarak’ değişimden uzak bilgiye “episteme” demeyi tercih etmektedir.

Diyaloglarda yapılan tartışmalar neticesinde episteme ve doxa arasındaki ayırımı, ‘konuları’ ve ‘elde ediliş biçimleri’ bakımından test eden Platon, doxa’nın konusu olarak tek tek varlıkları, episteme’nin konusu olarak ise ideaları kabul eder. Elde ediliş biçimleri açısından ise doxa doğrudan duyular aracılığıyla elde edilirken, episteme düşünce ile elde edilebilmektedir. Yapılan ayırmadan çıkan sonuç, tanrısal olan ve değişime uğramayan idealar için bilgi sahibi olunabilirken, duyuya dayalı insani örnekler ve değişime konu olan nesnel hakkında sanı sahibi olunabilmektedir.

Sonuç olarak Platon, ideal mükemmelliğin bilgisini tanrılara layık görürken filozofları buna en yakın kişiler olarak kabul eder. Sanı sahibi olan filodoxslar ise epistemik değer sıralamasında en alta yerleştirilir.

Çalışmamız, sözünü ettiğimiz ayırımları sistematik olarak sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Platon, Episteme, Doxa, İdea.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Dr. SDÜ İlahiyat Fakültesi, Din Felsefesi, El-mek: milboga@gmail.com

DISTINCTION BETWEEN EPISTEME AND DOXA IN PLATO'S EPISTEMOLOGY

ABSTRACT

This study titled as “The Distinction between the Episteme and Doxa in the Philosophy of Plato” begins with a summary of the epistemic adventure in the philosophy of Plato. Until the time of Plato, the epistemic discussions had proceeded and ceased with disagreement and transformed into a relativist admission. This relativity which was crowned by the thoughts of Protagoras and Gorgias reached its antithesis with Socrates and Plato. Plato started his antithesis by ridiculing the previous types of sophist thoughts and paid attention to the possibility of knowledge.

According to Plato the basic principle for the possibility of knowledge is the theory of ideas which is the subject of differentiation of visible world and the other.

This distinction which is discussed in two different statues in terms of epistemic value too effects directly the distinction between the episteme and the doxa. Therefore, the first thing which was done by Plato is to clarify the distinction between the episteme and the doxa. The difference between the concepts and the objects are put forward in this distinction and that the objects are being the subject of the continuous change, the difficulty of their description are linked to that the objects does not allow knowledge. This situation which is described as “doxa” is softened first and then characterized as “right doxa” when the mathematical (geometrical) objects comes into question. But in this step, doxa and right doxa are mentioned, not the knowledge. The basic criterion in the determination of doxa is the “change”. Plato prefers to call knowledge as “episteme” that is precisely far from change

In the result of the discussions made in dialogues, Plato tested the distinction between the “episteme” and the “doxa” in terms of their subjects and how those are gained. According to this, Plato accepts the entities individually as the subject of doxa and the ideas as the subject of episteme. As for how those are gained, while doxa is gained by the means of the senses, episteme is gained by the thought. The result of this distinction is that we can have knowledge (episteme) about the divine and unchanging ideas while we can have opinions (doxa) about the humane samples concerning the senses and the objects which are the subject of change.

As a result, Plato accepts the gods worthy of the knowledge of ideal perfection and he considers the philosophers as closest to this. As for the philodoxes who have doxa, they are placed at the bottom of the epistemic value grading.

Our study aims to present the mentioned distinctions systematically.

Key Words: Plato, Episteme, Doxa, Idea.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

1. Giriş

İster doğanın kendisi olsun ister insanın kendi özü olsun, insan her zaman bilmeyi istemiştir. Kurtulunmak istenen bilgisizlik durumlarında, kendisine güvenilebilecek bir “bilgi” her zaman peşinden koşulan, elde edilmesi istenilen bir şey olmuştur. İnsanın bilme ve anlama arzusu insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen, bilginin elde edilmesi üzerine ilk sistematik derli toplu felsefi çabalar Antik Yunan düşüncesine kadar geri götürülür.

Platon’dan önce bilgi ve insan sorunuyla ilgili tartışmaların birleşim noktası olarak genellikle sofistler gösterilir. Fakat bu tartışmaların temellerinin sofistlerden önceki doğa filozofları döneminde atıldığı bir gerçektir.¹ Özellikle Antik Yunan’da yaşanan bir takım siyasi gelişmeler, bu gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal sorunlar ve yaşanan savaşlarla birlikte insan üzerine tartışmalar başlamış, sofistler dönemine gelindiğinde ise Antik Yunan tartışma geleneğinin de etkisiyle, rölativist bir anlayış felsefi zeminde yerini almaya başlamıştır.²

Sofistleri rölativist bir anlayışa sürükleyen ilk etken, kendilerinden önceki doğa filozoflarının evrenin ana maddesi konusunda farklı görüşler ortaya koymaları olmuştur. Doğa filozofları yalnızca evrenin ana maddesi konusunda değil, ana maddenin üzerine inşa edilen değişim konusunda da farklı görüşler ortaya koyarak farklılaşmışlardır. Bu düşünürlerden bir kısmı evrendeki her şeyin sürekli olarak değiştiğini kabul ederken, diğer bir kısım düşünürler de değişimin imkânsız olduğunu ileri sürmüşlerdir. Antik Yunan’da ortaya çıkan farklı görüşler beraberinde uzlaşmazlıkları ortaya çıkarmış, sözü edilen uzlaşmazlıklar da daha sonraki dönemlerde sofistlerin şüpheciliğinin en büyük dayanağı ve argümanı olmuştur.³

Ana madde temelli olarak ortaya çıkan tartışmaların değişim konusunda farklılaşması ve birbirine zıt bir karaktere bürünmesi ise bilgi probleminin ve şüpheciliğin en yoğun noktası haline dönüşmüştür. Platon’a kadar uzanan bu tartışmaların başında, Herakleitos’un (M. Ö. 535-475) duyuların evrende kavradığı her şeyin sürekli olarak değiştiğini ileri sürerek değişime vurgu yapması ve bunun sonucunda da evrende kesin olarak tamamlanmış bir süreçten bahsetmenin imkânsızlığını ileri sürmesi, diğer taraftan Parmenides’in değişim olgusunu inkâr ederek her şeyin birer görünüşten ibaret olduğunu iddia etmesi ve özellikle duyular konusunda şüpheci bir tavır ortaya koyması vardır.⁴

Kendilerinden önceki doğa filozoflarının tartışmalarından yola çıkarak sofistler, bilgi konusunda “imkânsızlıktan” yana tavır takınarak evrensel nitelikte ve herkesin kabul edebileceği doğrulukta bir bilginin mümkün olamayacağını savunuyorlardı.⁵

Sofistlerin bilgi konusunda şüpheci bir tavır içinde olmalarının ‘tepkisel’ bir yönü de vardır. Zira sofistler, bilginin imkânsızlığı konusunda görüşlerini ortaya koyarken aynı anda hem değişimi inkâr eden hem de değişimi kabul eden filozofların görüşlerini değerlendirerek farklı görüşlerden aynı septik sonuca ulaşmışlardır. Bu doğrultuda sofistler, değişimin olmamasını kabul ettiklerinde bilginin de olmaması durumunu kabul edilmesi gereken bir sonuç olarak ileri

¹ C. J. Hookway, “Scepticism, History Of”, *The Oxford Companion to Philosophy*, (Ed. Ted Honderich) içinde, Oxford University Press, New York 1995, s. 797; Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003, s. 40.

² Sabahaddin Eyüboğlu – M. Ali Cingöz, “Önsöz”, *Sokrates’in Savunması*, Çev. Niyazi Berkes, Cumhuriyet Dünya Klasikleri, 1998, s. 18–21; A. Kadir Çüçen, *Felsefeye Giriş*, Asa Kitabevi, Bursa 2000, s. 102.

³ A. Kadir Çüçen, *a.g.e.*, s. 118–119; Macit Gökberk, *a.g.e.*, s. 40.

⁴ G. M. A. Grube, *Plato’s Thought*, Beacon Press, Boston 1964, s. 37; George F. Mclean – Patrick J. Aspell, *Ancient Western Philosophy: The Hellenic Emergence*, Meredith Corporation, New York 1971, s. 127–128.

⁵ Luciano De Crescenzo, *The History of Greek Philosophy- Volume Two: Socrates And Beyond*, Translated by Avril Bardoni, Pan Books, London 1990, s. 76; Ali Taşkın, “Sofistlere Özel Bir Referansla Bilginin Kaynağı ve İmkânı Üzerine Yapılan Tartışmalar”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.*, C. VII/1, Sivas 2003, s. 202.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

sürerlerken diğer taraftan da evrendeki her şeyin sürekli olarak değişim içinde olmasının bizleri zorunlu olarak herhangi bir şey hakkında hiçbir şey bilinmeyeceği sonucuna ulaştıracağını kabul ediyorlardı.⁶ Her iki durumda da sofistler, merkeze insani göreceliliği alarak, kesin bir bilginin imkânını reddediyorlardı.

Bilginin imkânsızlığı konusundaki en etkili sofist düşünür Protagoras (M. Ö. 481-420) olmuştur. Sofist düşüncenin de ilk temsilcisi olan Protagoras, kozmos sorunuyla uğraşmanın boşuna bir çaba olduğunu söyler. Ona göre sürekli değişen evrende belli bir “şey” olmadığı için ne salt bir varlıktan ne de herkes için doğru sayılabilecek genel geçer bir yargıdan söz etmek mümkün değildir.⁷ Bilgiyi durağan ve sabit özlerle ilişkilendiren Protagoras’ın bu görüşü, Herakleitos’un düşüncelerine de bir tür eleştiri niteliğindedir. Herakleitos’un evren ile ilgili düşüncelerinde her şeyin sürekli olarak değiştiği vurgusuna alternatif olarak Protagoras, merkeze insanı koyarak bilgi konusunda da kendisine temel ölçü olarak insanı alır. Böylece Protagoras, Herakleitos’un düşüncelerinden yola çıkarak bilginin, dolayısıyla doğrunun kesin bir karakterinin olmadığı sonucuna ulaşır. Ona göre bir şeyin doğruluğunun ölçütü insandır. Dolayısıyla doğruluk, insandan insana değişebildiği için, göreceli bir nitelik kazanır. Protagoras’ın, doğruluğun göreceliliğine bir kanıt olarak söylediği “insan her şeyin ölçüsüdür” sözü bu düşüncelerinin özetini oluşturur.⁸

Protagoras’tan sonra bilginin imkânsızlığı konusundaki sofist görüşleri daha ileri seviyelere götüren kişi ise sofist Gorgias (M. Ö. 483-375) olmuştur. Onun “bilinecek bir şey yoktur, bir şey varsa bile bilinemez, bilinse bile başkalarına bildirilemez” sözü, varlık üzerine genel bir bilginin imkânını tamamen ortadan kaldırmaya dönüktür.⁹

Döneminde etkin ve yaygın olarak kabul gören bu düşünceleriyle sofistler, sahip olduğu görüşleri doğrultusunda, doğruluğun kişiden kişiye ve hatta toplumdan topluma değiştiğini, dolayısıyla insanın herhangi bir konu hakkında sahip olduğu bilginin hiçbir zaman doğrulanamayacak nitelikte bir ‘iddia’ olduğunu ileri sürmüşlerdir.¹⁰ Sahip oldukları bu düşünceleriyle sofistler “doğru, doğru olduğu kanıtlanabilir” şeklinde bir yargıya kadar ulaşmışlardır.¹¹

Bilgi ve bilginin doğruluğu konusundaki tartışmalar sofistlerden sonraki dönemlerde de önemini korumuştur. Bu noktada, bilgi ve doğruluk konusundaki tartışmaların bizim için önemi, Sokrates (M. Ö. 469-399) ve Platon (M. Ö. 427-347) için de bilgi ve doğruluk konusundaki tartışmalara kaynaklık etmiş olmasına dayanmaktadır.¹² Zira Platon’a ait diyaloglara bakıldığında, epistemoloji temelli tartışmalarının zemininde sofistlerin ortaya koyduğu bilginin imkânsızlığıyla ilgili iddialarına alternatif olarak ileri sürülen bir takım tartışmalara kolaylıkla rastlanır. Platon’un diyaloglarındaki temel tartışmaların amaçlarından bir tanesi de sofistlerin sahip olduğu şüpheli anlayışın aksine, herkes için geçerli olabilecek, genel geçer bir bilgiye ulaşmanın imkânını sorgulamaktır.¹³ Genel geçer bir bilginin imkânı üzerine yürütülen tartışmalarda Platon, öncelikle sofistlerin sahip olduğu anlayışa alaycı bir üslupla eleştiriler yöneltir, bilginlik tasladıkları için onları insanları oltalarına düşüren balık avcılarına benzetir ve onlarla alay eder.¹⁴

⁶ Arthur Kenyon Rogers, *A Student's History Of Philosophy*, The Macmillan Company, New York 1912, s. 87–89.

⁷ Alfred Weber, *Felsefe Tarihi*, Çev. H. Vehbi Eralp, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1998, s. 39.

⁸ Walther Kranz, *Antik Felsefe*, Çev. Suad Y. Baydur, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1994, s. 194; Alan Lacey, “Sophists”, *The Oxford Companion to Philosophy*, Oxford University Press, New York 1995, s. 840; Macit Gökberk, a.g.e., s. 40.

⁹ Macit Gökberk, a.g.e., s. 40.

¹⁰ A. Kadir Çüçen, a.g.e., s. 101–102.

¹¹ Harun Tepe, *Platon'dan Habermas'a Felsefede Doğruluk Ya Da Hakikat*, İmge Kitabevi, Ankara 2004, s. 38.

¹² Harun Tepe, a.g.e., s. 35.

¹³ Macit Gökberk, a.g.e., s. 43.

¹⁴ Platon, *Sofist* 223b.(Platon’a ait atıflarda uluslararası tasnif esas alınacaktır.)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

Sofistlerin bilgi ile ilgili görüşlerinin aksine Platon, diyaloglarında Sokrates'in ağzından bilginin imkânı üzerine tartışmalar yürüterek görüşlerini idealar görüşüyle temellendirmeye çalışır.

Sofistlerin sahip olduğu bu anlayışlarla mücadele eden Platon'un, bilgiyi temellendirmek için idealar teorisiyle doğrudan ilintili olarak ilk yaptığı şey, algılanan dünyayla görünen dünyayı birbirinden ayırmak olmuştur.¹⁵ Başka bir ifadeyle görüngüler âlemi ve idealar âlemi olmak üzere iki farklı bakış açısı geliştiren Platon, doğru bilginin imkânını ideaların varlığına dayandırarak gerçek bilginin nesnelere epistemik değerini ortaya koymaya çalışır. Platon'un episteme (bilgi) ile doxa (sani) arasındaki ayırım ise temelde böyle bir amaca yönelik olarak ortaya konulmuştur.

2. Kavramsal Çerçeve: İdealar ve Episteme (bilgi) – Doxa (sani) Ayrımı

Yunancada doxa kavramına karşıt olarak kullanılan ve ideaların apriori bilgisi anlamına gelen “episteme”, Platon'dan önce net bir anlama sahip değilken, Platon ile birlikte “bilgi/bilme” kavramı ile yakın anlamda kullanılmıştır.¹⁶ “Doxa” kavramı ise episteme ve gnosis kavramlarına karşılık olarak kullanılan ve gerçek bilgi ile çelişik anlamları içeren, daha çok “sani”, “kanı” ve “inanç” anlamlarına yakın olan, duyulara dayalı, değişken olan (sözde) bilgiye karşılık olarak kullanılır.¹⁷

Platon'un duyular ve duyuların güvenilirliğiyle ilgili düşünceleri, kendisinden önceki düşünürlerden beslenen bir kabuldür. Özellikle Herakleitos ve Protagoras'ın felsefi geleneği duyular dünyanın göreceli niteliğine büyük vurgular içeriyordu. Platon düşüncesinde etkisi görülen bu görüşlerin Platon'un maddi olana 'karşı' genel tutumuna katkı sağladığı inkâr edilemez. Bunun yanında Platon, Pythagoras (M. Ö. 580-500) ve Sokrates'in de etkisiyle, var olan maddi dünyaya karşılık, 'gerçek anlamda' var olduğunu düşündüğü, değişime kapalı olan güvenilir bir âlemin varlığına da inanmaktaydı.¹⁸

Platon düşüncesine bu açıdan bakıldığında, bilginin imkânı konusunda onun geçmiş felsefeler ile kendisinden sonraki düşünceler arasında köprü kuran bir felsefeye sahip olduğu görülecektir. Sözü edilen gerekçelerle Platon, bilginin imkânı konusunda önemini kaybetmeyecek bir dönüm noktasıdır.

Değişimi ve sürekliliği kendi felsefesi içerisinde aynı anda birleştiren Platon, ontolojik görüşlerini metafizik alana da taşıyarak iki dünyalı bir metafizik anlayışına ulaşmıştır.¹⁹ Platon'un “episteme” ve “doxa” arasında yaptığı ayırımın temelinde de kabul ettiği ikili evren anlayışı vardır. Bir tarafta değişmez özlerin bulunduğu idealar âlemini kabul eden Platon, diğer taraftan da değişen nesnelere meydana gelen içinde yaşadığımız görüngüler dünyasını kabul eder. Fakat her iki dünya, sahip olduğu gerçeklik dereceleri bakımından birbirlerinden farklı statülerdedir. Platon'un felsefesinin genel bir karakteristiği olarak bu durum, onun bilgi görüşüne de yansımış ve epistemoloji anlayışına yön vermiştir.

2.1. Doxa'nın Tespiti

Platon, idea alanını maddi evrenden ayırmak için, düşünmeye kavramlardan ve objelerin tanımından başlamıştır. O, öncelikle tümevarımsal bir yöntemle tikel varlıklar üzerinden bir felsefi araştırmaya koyulur. Tüm ayrıntılarıyla tikel varlıklar üzerinde muhakemelerde bulunarak tikelin

¹⁵ Bertrant Russell, *Batı Felsefesi Tarihi İlkçağ*, Çev. Muammer Sencer, Say Yayınları, İstanbul 1997, s. 235.

¹⁶ Ahmet Cevizci, “Episteme”, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2000, s. 327; Abdülkâki Güçlü-Erkan Uzun vd., “Episteme”, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2002, s. 73.

¹⁷ Abdülkâki Güçlü-Erkan Uzun vd., “Doksa”, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2002, s. 426.

¹⁸ İhsan Turgut, *Platon'un Son Dönem Felsefesinde Bilgi Sorunu (Theaitetos'un Yeni Bir Yorumu)*, Bilgehan Matbaası, İzmir 1992, s. 20-21.

¹⁹ R. C. Cross – A. D. Woozley, “Bilgi, İnanç ve Formlar”, *İdealar Kuramı*, Çev. Ahmet Cevizci, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999, s. 60.

bilgisine ulaşmaya çabalar. Anlamak ve bilmek üzerine sorulan her bir soru ortaya bir sonuç çıkarır.

Platon bütün diyaloglarında erdem, adalet, sevgi gibi soyut kavramların tanımını yapmaya çalıştığı gibi; balık, masa vs. şeklindeki somut tikellerin de tanımları üzerinde uzun tartışmalar yapmıştır. Tikel nesnelere konusunda epistemik çerçevede vardığı sonuçlardan ilki, sıradan insanlar tarafından bilginin duyular vasıtasıyla elde edilmeye çalışıldığı gerçeği olmuştur. Güvenilir olmayan bir zemin üzerine bilgiyi kurmanın imkânsızlığını gören Platon, duyu alanını bilgi alanının dışına çıkarır.

Duyu alanının ‘bilgi alanı’nın dışına çıkarılması durumu Platon için önemli bir düşünsel adımdır. Platon’un böyle bir sonuca ulaşmasındaki en büyük etken ise, tikel nesnelere tanımlanmasında yaşanan sorunlar olmuştur. Her bir nesneyi tanımlarken karşılaşılan başarısızlıklar Platon’u görünen tikel nesnelere alanına ait herhangi bir bilginin imkânsızlığı üzerine düşünmeye itmiştir. Dolayısıyla bu düşünceler Platon’u, görüngüler âlemiyle ilgili herhangi bir “episteme(bilgi)”den değil “doxa(sanı)”dan bahsetmenin daha doğru olacağı sonucuna yaklaştırmıştır.²⁰

Tikel varlıkların dünyasında gerçek bir bilginin mümkün olup olmadığıyla ilgili felsefi sorgulamalarına diyaloglar üzerinden devam eden Platon’un, bilgi ve sanı ayrımı konusundaki bir diğer araştırması da bir şeyin öğretilip öğretilmeyeceği sorunu üzerinedir. Çünkü eğer bir bilgiden bahsetmek olanaklıysa onun öğretilbilir ve başkalarına aktarılabilir nitelikte olması gerekmektedir. Örneğin matematik gerçekten bir bilgi ise onun öğretilbilir olması gerektiğini düşünen Platon, bilgiye konu olan matematiksel nesnelere de bu nedenle var olmaları gerektiğini varsayar. Tikel nesnelere ilgili araştırmalarından yola çıkarak matematiksel nesnelere veya sayıların, doğada var olmasalar bile, başka bir âlemde var olmaları gerektiği sonucuna ulaşır.²¹ Platon’un bu varsayımı Menon isimli diyalogunda hiçbir geometri bilgisi olmayan köleye sorular sorarak bir geometri problemini çözdürmesi örneğiyle temellendirilmeye çalışılır. Böylelikle Platon, matematiksel nesnelere tikel varlıklarla doğrudan ilişkisinin olmadığını vurgulayarak duyular dünyasına dayalı bir ‘bilgi’den bahsetmenin mümkün olmadığını, bu alanla ilgili yalnızca ‘sanı’dan veya inançtan bahsetmenin daha olanaklı olduğunu ortaya koyar.²²

Platon’un tüm bu araştırmalarında ulaştığı sonuç tikel varlıkların yapısıyla ilişkilidir. Tikel varlıklar hakkındaki oluşmuş yargısı sebebiyle Platon’da sanı anlayışının düşünsel arka planı da bu yolla gerekçelendirilmiştir. Herakleitos’un fenomenlerin hiçbir kimliğe sahip olmadığı şeklindeki öğretilerini paylaşan Platon²³, tikeller hakkında her zaman geçerli olabilecek bir önerme kurmanın olanaksız olduğunu düşünmektedir.²⁴ Platon’a göre, her şeyin sürekli bir değişim içinde kabul edilmesi bilginin imkânını ortadan kaldırmaktadır.

Diyalektik bir üslupla ilerleyen tartışmalar boyunca Platon, tikel varlıkların tanımında ortaya çıkan, tikel varlıkları aşan bir takım nitelikleri genel özlerle ilişkilendirerek bunları “idea” olarak adlandırmıştır. İdeal kategoride değerlendirilen genel nitelikler (idealar) ise tikel nesnelere ayrılarak farklı gerçeklik dereceleriyle ilişkilendirilmiştir.²⁵

Sözünü ettiğimiz gerçeklik sınıflandırmasında sanı, episteme karşısında daha alt konumdadır. Fakat Platon’un sanı olarak adlandırdığı bilgi türü, kendi içerisinde de farklı doğruluk

²⁰ Platon, *Timaios* 29c; Harun Tepe, *a.g.e.*, s. 41.

²¹ Raphael Demos, “Formlar ve Şeyler”, *İdealar Kuramı*, Çev. Ahmet Cevizci, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999, s. 114.

²² Bkz.: Platon, *Menon* 80a vd.

²³ İhsan Turgut, *a.g.e.* (1992), s. 9; R. S. Bluck, “Platonik Formlar Birer Tümel Midir?”, *İdealar Kuramı*, Çev. Ahmet Cevizci, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999, s.106.

²⁴ Platon, *Philebos* 59b; R. C. Cross – A. D. Woozley, *a.g.e.*, s.72.

²⁵ Platon, *Menon* 72c.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

derecelerine sahiptir. Sanı'yı da kendi içerisinde “doğru sanı” ve “yanlış sanı” olmak üzere iki kısma ayıran²⁶ Platon'a göre “bilgi” ve “doğru sanı” görünüşte benzer olmalarına rağmen²⁷ birbirlerinden farklı şeylerdir.²⁸ Onun bilgi olmamasının nedenini doğruluğunun nedeninin açıklanamamasına²⁹ ve insan ruhunda kalıcı olmamasına³⁰ bağlayan Platon, “doğru sanı”nın bilgisizlik olmamasının nedenini ise gerçeğe ‘rasgele de olsa’ ulaşılmış olmasına dayandırmaktadır.³¹ Ona göre doğru sanılar ancak bir kanıtla dayandırıldıklarında bilgi halini alırlar.³² Bu açıdan doğru sanı, bilgiyle bilgisizlik arasında bir yeredir.³³ Başka bir deyişle bir inancın doğruluğunun nedenine bir açıklama getirilip kavranmadıkça, hiçbir zaman bilgi haline gelmeyecek ve bir inanç olarak kalacaktır.³⁴ Platon'un böyle bir ayrıma gitmesinin altında ise matematiksel nesnelerin durumu yatmaktadır. Zira matematiksel nesnelerin, sayıların ve geometrik biçimlerin episteme-doxa ilişkisindeki durumu Platon felsefesinde net değildir. Bu açıdan matematiksel nesnelere Platon tarafından doğru sanı olarak adlandırılır ve ‘episteme’ nitelemesine daha layık görülür.

Gelinen noktada önemli olan durum, idealardan daha çok sanının net bir şekilde öncelikli olarak ortaya konulmuş olmasıdır. İlk duyular üzerindeki güvensizlikle başlayan tartışmalar yerini maddi olanla ilişkili elde edildiği düşünülen bilginin güvenilir olmadığı sonucuna bırakmıştır. Fakat ‘episteme’ denilen bilginin ‘doxa’ olarak adlandırılan sanıdan tam olarak ayrışma *nedeni* düşünsel anlamda oluşmamıştır. Elde ettiği sonuçlar üzerine sorular sormaya devam eden Platon, istekli bir biçimde episteme'nin ne'liği üzerinde diyaloglarında yoğun bir biçimde araştırma yürütür.

2.2. Episteme'nin Doxa'dan Ayrımı

Buraya kadar ortaya konulduğu şekliyle, doxa'nın en temel özelliği ‘değişim’ üzerine bina edilmiş olmasıdır. Dolayısıyla maddenin sahip olduğu değişken zemin, epistemik anlamda ortaya güvenilir olmayan bir sanı veya inanç çıkarmaktadır. Bu durumda kendisine güvenilebilecek doğrulukta bir bilginin imkânı söz konusu olamamaktadır.

Bu noktada, Platon açısından episteme için kabul edilebilecek en temel ayırım, episteme'nin değişmez karakteri veya formu olmaktadır. Eğer episteme'nin formu da evrendeki objeler gibi değişime açıksa bilgi olmayacaktır. Çünkü bu durumda karşımızda durağan olan hiçbir bilgi nesnesi ve onu bilecek bir süje var olamayacaktır.³⁵ Platon'un ifadesiyle arada olanın (mutlak varlık – mutlak yokluk) bu bilgisi sanıdır.³⁶ Böyle bir durumda bilginin süjesinin ve objesinin değişimin dışında olması kaçınılmaz bir hale gelmektedir.

Değişim konusuyla ilişkilendirilen doxa, episteme'nin ortaya konulmasına da imkân vermektedir. Başka bir ifadeyle Platon, ortaya koyduğu temel kriterleri sebebiyle, varlığı ideaların

²⁶ Platon, *Gorgias* 454d.

²⁷ Platon, *Theaitetos Ya Da Bilgi Üstüne* 200e; Harold Cherniss, “İdealar Kuramının Felsefi Yönden Sağladığı Tasarruf”, *İdealar Kuramı*, Çev. Ahmet Cevizci, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999, s. 45.

²⁸ Platon, *Theaitetos Ya Da Bilgi Üstüne* 201c.

²⁹ Platon, *Symposion* 202a; Platon, *Menon* 97e-98b; John M. Rist, “Platon'da Bilgi ve Değer”, *İdealar Kuramı*, Çev. Ahmet Cevizci, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999, s. 137.

³⁰ Platon, *Menon* 97b-c.

³¹ Platon, *Symposion* 202a.

³² Platon, *Theaitetos Ya Da Bilgi Üstüne* 201d, 208e.

³³ Platon, *Devlet* 476d, 478d.

³⁴ R. C. Cross – A. D. Woozley, a.g.e., s. 54.

³⁵ Platon, *Kratylos* 440a-c; Etienne Gilson, *Tanrı ve Felsefe*, Çev. Mehmet Aydın, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1986, s. 26.

³⁶ Platon, *Devlet* 476d, 478d.

varlığına bağlı olan bilgi ve sanı ayırımı, objelerin ve zihnin iki ayrı durumuna bağlamıştır.³⁷ Bu tespitten hareketle episteme'nin ve doxa'nın ayrışmasının temelini 'konuları' ve 'elde ediliş biçimi'ni koyabiliriz.

Konuları bakımından episteme ve doxa farklı imkânlara sahiptir. Temelde episteme'nin doxa'dan ilk ayırımı konuları bakımındandır. Sanının konusu tikel varlıklar olarak ortaya çıkarken episteme'nin konusu tikel varlıkların dışında olan idealar ile ilgilidir. Doğru sanının episteme karşısındaki durumu bunun en açık göstergesidir.

Platon'a göre, çevremizde gördüğümüz tek tek ağaçlar, kendilerinden daha parlak olan tanrısal idealar karşısında sönük durumdadır. Bu anlamda tanrısal denem idealar bilginin konusunu oluştururken, tek tek ağaçlar ise sanının konusunu teşkil eder. Diğer bir ifadeyle, tanrısal olan idealar için 'bilgi sahibi' olunabilirken insani olan örnekler için ancak 'sanı sahibi' olunabilir.³⁸ Buna göre sanının konusu olan tikel nesnelere, görülebilen ancak düşünülmemeyen şeylerdir. Bilginin konusu olan idealar ise, sahip oldukları özellikleri dolayısıyla, duyuların onları kavraması imkânsız olduğu için³⁹ görülemeyen ancak düşünülebilen şeylerdir.⁴⁰ Bu durumda Platon tarafından episteme bir düşünce objesi olarak algılanırken, doxa bir duyu nesnesi ve onun bir sonucu olarak algılanmaktadır.

Platon'a tarafından gündelik bir kullanımla "bilim" adını verdiğimiz şeyler temeli itibariyle duyuya dayandıkları için "bilgi" olarak değil, "inanma" olarak kabul edilir.⁴¹ Çünkü ona göre bilimin konusu var olan şeylerdir. Oysa tikeller dünyasında, aynı anda hem var olan hem de var olmayan şeyler sanının konusudurlar.⁴²

Gelinen noktada episteme ve doxa'nın bir diğer ayrışma noktası ortaya çıkmaktadır. İdea-insan ilişkisi çerçevesinde düşünüldüğünde, episteme ve doxa'nın insan tarafından elde edilmesinde iki yol ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda doxa duyular vasıtasıyla elde edilebilir görünürken, episteme'nin duyular ile elde edilme imkânı neredeyse yok gibidir. Başlangıç olarak duyulara ihtiyaç duyduğu görülen episteme, insan tarafından nihai anlamda kavranılabilmesi için ruhun eylemlerine ihtiyaç duymaktadır.

2.3. Episteme'nin Belirlenimi

Platon, bütün diyalogları boyunca yapılan tartışmalarda "bilgi" konusunda artık bir sonuca ulaşmış gibidir.⁴³ Platon epistemeyi mitsel bir tutumla, çıkarımlar yaparak ortaya koymayı tercih eder. Örneğin Platon'a göre "objesi belirlenmemiş halde olan"ın bilgisi imkânsızdır.⁴⁴ Başka bir deyişle, sürekli değişim halinde olan nesnel varlıklar için sabit bir bilginin tespiti söz konusu değildir. Sürekli değişim halinde olan nesnelere ise "gerçek" nitelemesine uzak kalmaktadır. Dünyanın sürekli değişim halinde olması, dolayısıyla gerçek olarak kabul edilmemesi, onun yokluğu ile yakın anlamları çağrıştırmaktadır. Bu düşünsel bağlantıdan hareket eden Platon "var

³⁷ İhsan Turgut, "Platon'da Bilgi Türleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XXII, Ankara 1978, s. 352; İhsan Turgut, *a.g.e.* (1992), s. 22, 50; R. C. Cross – A. D. Woozley, *a.g.e.*, s. 53; Raphael Demos, *a.g.e.*, s. 110.

³⁸ Platon, *Devlet* 479e, 597a.

³⁹ Platon, *Phaidon* 79a; Raphael Demos, *a.g.e.*, s.114.

⁴⁰ Platon, *Devlet* 507c.

⁴¹ Platon, *Devlet* 533c.

⁴² Platon, *Devlet* 477a-b.

⁴³ Bu noktada eleştiri konusu olarak ileri sürülebilecek şey, Platon'un episteme ile ilgili belirlenimlerin temelini zorunlu olarak doxa'nın konusu olan tikelleri koymuş olmasıdır.

⁴⁴ Platon, *Kratylos* 440a.

olmayan” (gerçek olmayan) bir şey’in bilgisini de mümkün görmez.⁴⁵ Bunun anlamı, ideal olan ile epistemik olanın özdeşliğidir.

Platon’un ortaya koyduğu hatırlama teorisi ise onun bilgi konusundaki görüşlerinin arka planına işaret eder. Ruhun ölümsüzlüğü üzerine düşünceleriyle birleştirildiğinde, bilginin insan zihninde doğuştan yerleşik olduğu (a priori) sonucu ortaya çıkar. Daha önceki yaşamında öğrendiği bilgileri insan, şimdiki yaşamında ruhu aracılığıyla hatırlar. İnsanın yeryüzüne düşüşüyle birlikte unuttuğu idealarla ilgili bilgiler, sorular sorarak doğurtma yöntemiyle yeniden hatırlanır.

Şeylerin sudaki yansıması olan görüntülerinin nesnelere göre durumunu sanının bilgi karşısındaki durumuna benzeten Platon,⁴⁶ şeylerin kendi başlarına var olan değişmez özlerini görmek olan bilgeliği⁴⁷ ise tam olarak tanrılara uygun görmüştür. İnsanlar arasında bu tanıma en çok yakışan kişiler olarak ise filozofları gösterir. Ona göre filodoxların aksine filozoflar, gerçeğin bilgisinin peşinden koşan insanlardır.⁴⁸

Bunun yanında, Platon’un matematiksel nesnelere konusundaki epistemik tutumu belirsizlikler içermektedir. Belirsizliğin temelinde ise matematiksel nesnelere varlık karşısındaki durumu yatmaktadır. Platon tarafından buna göre, aynı zaman içinde hem var olan hem de var olmayanların⁴⁹ ya da ne var olanların ne de var olmayanların,⁵⁰ ancak hem varlıkla hem de yoklukla ilişkisi olanların⁵¹ durumu da bilgiyle bilgisizlik arasında bir yerde konumlandırılmıştır.

Fenomenal nesnelere sanının konusu olan şeyler sınıfına, yani varlıkla yokluk arasına konulmasının sebebi onların tam anlamıyla var kabul edilmemesinde yatmaktadır.⁵² Herhangi bir tikelin aynı zamanda hem güzel hem çirkin, hem ağır hem de hafif görülebilmesi ile ilgili olan bu durum, devlet diyalogunda çocuklara mizahi bir anlatımla sorulan şu bilmede özetlenir: “Bir adam var adam değil, bir kuş vurdu kuş değil... Hadım yarasa vurdu...” Platon bu noktada, tam olarak varlığını kavrayamadığımız bu tikelleri, varlıkla yokluk arasında bir yere koymanın en uygun karar olacağını söyler.⁵³

3. Sonuç

Platon’u felsefe tarihinde özel yapan en büyük özelliği, insan düşüncesinde meydana getirdiği köklü değişiktir. Somuta dayalı düşünce alışkanlıklarının Platon’a kadar gelişen tarihsel süreçte ortaya koyduğu çeşitlilik ve bu çeşitliliğin meydana getirdiği farklı hatta birbirine zıt sonuçlar, döneminde büyük tartışmalara zemin hazırlamıştır. Filozofların bakış açılarına göre her iki durumun da kabul edilebilir olduğu bir düşünsel ortamda “bilgi”, ulaşılması en çok istenen bir “şey” konumundaydı. Sevginin, arkadaşlığın ve dostluğun bile somut bir nesne olarak düşünüldüğü pre-sokratik Grek düşüncesinde Platon, soyut düşüncenin kapılarını aralamıştır. Bunun ötesinde tüm soyutluğun üzerine sistematik bir felsefe geliştirmiş ve doğal dünyadaki nesnelere kıyaslandığında onlardan daha somut ve daha gerçek başka bir ‘nesnelere’ evreni önermiştir. Gerçeklik kategorilerinde ise dünya daha alt bir seviyeye yerleştirilerek idea olarak adlandırdığı ‘şey’ler tüm evrenin ve tüm düşüncelerin temelini konulmuştur.

⁴⁵ R. C. Cross – A. D. Woozley, “Bilgi, İnanç ve Formlar”, İdealar Kuramı, Çev. Ahmet Cevzici, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999, s. 57.

⁴⁶ Platon, *Devlet* 510a.

⁴⁷ Platon, *Devlet* 479e.

⁴⁸ Platon, *Phaidros* 278d; Mustafa Namık, *Eflatun*, Tefeyyüz Kitaphanesi, İstanbul 1933, s. 101-102.

⁴⁹ Platon, *Devlet* 477a.

⁵⁰ Platon, *Devlet* 478c.

⁵¹ Platon, *Devlet* 478d.

⁵² Frederick Copleston, *Felsefe Tarihi (Aristoteles)*, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yay., İstanbul 1997, s. 108; Tuncar Tuğcu, *Batı Felsefesi Tarihi*, Alesta Yayınları, Ankara 2000, s. 126.

⁵³ Platon, *Devlet* 479c.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

Asıl kaygısı ahlak olan Platon, dönemindeki tartışmalardan bağımsız da düşünmemiştir. Bilginin imkânsızlığından hemen sonra gelen genel geçer bir ahlakın imkânsızlığı hakkındaki yargılar, toplumda var olan ahlaksızlığın temellendirilmesi sorununu da beraberinde getirdi. Genel geçer bir bilgiden bahsetmenin olanaksızlığı, bir ahlaktan da bahsetmenin olanaksızlığıyla dolaylı olarak ilişkiliydi. Örneğin adaletin bir bilgi olması, değişmez olması, öğretilbilir olması ve içerisinde şüphe içermemesi Platon açısından son derece önemliydi. Sofistlerin “Adalet nedir?” sorusuna verdiği cevap ile Platon’un aynı soruya verdiği cevabın farklılaşmasının temelinde aynı düşünsel çatışmalar vardı.

İnsanların davranışlarının, örneğin adaletli olmanın erdemli olmasını, davranışın adalet ideasına olan uyumuyla açıklayan Platon, gerçekten güvenebileceğimiz bir bilgi alanına işaret etmiştir. İdealar olarak nitelendirdiği reel özler, gerçekliği konusunda şüphe edilemeyen, insanda doğuştan yerleşik olan ve ‘bilgi’ adını hak eden şey’lere karşılık geliyordu. Bu alanın dışında temellendirilen tüm tartışmalar, dayanağı bu dünyadaki nesnel varlıklar olan tüm bilgiler ve siyasi tanımları içeren ahlak ilkeleri Platon tarafından “bilgi” alanının dışına itilmiştir. Ona göre gerçekten “bilgi-episteme” olmayı hak eden şey, idealardı. Bunun dışında kalan içinde yaşadığımız dünya ve ona dayalı şeyler ise sanı (doxa) konumuna yerleştirildi.

Platon düşüncesindeki belirsizliklerden birisi olarak ifade edilebilecek şey ise ‘doğru sanı’ ve ‘yanlış sanı’ ayrımıdır. Bu noktada sanı bir tür arada kalmışlığı da ifade eder. Arada olma durumu, nesne ile idea arasındaki konumlandırılmayla ilişkilidir. Platon açısından ideal olana yakınlık, bilginin kesinliğinin de kriteridir. Nesnel olana, dolayısıyla gelip geçici olana yakınlık ise sanının kesinsizliğinin bir kriteridir. Platon’un verdiği matematiksel varlıklar örneği bu arada olmanın açıklamasıdır.

Bu açıdan onun felsefesine bakıldığında, sıradan insanlar en fazla doğru sanıya ulaşabilir görünmektedir. Genellikle sanıya saplanmış görünen insanlar, ideal olana yaklaştıkça bilginin nesnelere de yaklaşmaktadır. Bir bakıma bu durum ruhsal uyanışla da ilgilidir. Yeryüzündeki kendi konumunun farkına varan insan, kendini konumlandığı yerden bilginin ve sanının nesnelere bakmaktadır. Aslında sanının ve bilginin ayrımını yapma durumu sözü edilen bu aşamadan sonra gerçekleşmektedir. İdealar dünyasını ve En Yüksek İyi’nin ışığını tecrübe etmemiş insanlar ona göre bilgiye ulaşamaz görünmektedir. Bu insanlara doğru bir yöntemle yaklaşıldığında ve doğru sorular sorulduğunda yalnızca doğru bir sanıya ulaşabilirler. Bilgiye ulaşma ise doğrudan doğruya ideaları görme ile ilgilidir. Daha kesin bir ifadeyle söylemek gerekirse, bilgi ‘idea’ ile ilgilidir. İdeaların dışında yalnızca doğru veya yanlış bir sanıdan ve inançtan bahsedilebilir. Platon’un filozofu ‘sanının peşinden koşan insan (filodox)’ olarak değil, ‘bilginin peşinden koşan insan (filozof)’ olarak görmesi bu noktada daha anlamlı hale gelmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

KAYNAKÇA

- BLUCK, R. S., “Platonik Formlar Birer Tümel Midir?”, *İdealar Kuramı*, Çev. Ahmet Cevizci, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999, ss. 101–108.
- CEVİZCİ, A., “Episteme”, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2000, ss. 327–328.
- CHERNİSS, H., “İdealar Kuramının Felsefi Yönden Sağladığı Tasarruf”, *İdealar Kuramı*, Çev. Ahmet Cevizci, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999, ss. 40–50.
- COPLESTON, F., *Felsefe Tarihi (Aristoteles)*, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yay., İstanbul 1997.
- CRESCENZO, L. D., *The History of Greek Philosophy - Volume Two: Socrates And Beyond*, Translated by Avril Bardoni, Pan Books, London 1990.
- CROSS, R. C. vd., “Bilgi, İnanç ve Formlar”, *İdealar Kuramı*, Çev. Ahmet Cevizci, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999, ss. 51–77.
- ÇÜÇEN, A. K., *Felsefeye Giriş*, Asa Kitabevi, Bursa 2000.
- DEMOS, R., “Formlar ve Şeyler”, *İdealar Kuramı*, Çev. Ahmet Cevizci, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999, ss. 109–125.
- EYÜBOĞLU, S. vd., “Önsöz”, *Sokrates'in Savunması*, Çev. Niyazi Berkes, Cumhuriyet Dünya Klasikleri, 1998.
- GILSON, E., *Tanrı ve Felsefe*, Çev. Mehmet Aydın, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1986.
- GÖKBERK, M., *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.
- GÜÇLÜ, A. vd., “Doksa”, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2002, ss.426-427.
- GÜÇLÜ, A. vd., “Episteme”, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2002, ss.473-476.
- GRUBE, G. M. A., *Plato's Thought*, Beacon Press, Boston 1964.
- HOOKEYWAY, C. J., “Scepticism, History Of”, *The Oxford Companion to Philosophy*, Oxford University Press, New York 1995.
- KRANZ, W., *Antik Felsefe*, Çev. Suad Y. Baydur, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1994.
- LACEY, A., “Sophists”, *The Oxford Companion to Philosophy*, Oxford University Press, New York 1995.
- MCLEAN, G. F. vd., *Ancient Western Philosophy: The Hellenic Emergence*, Meredith Corporation, New York 1971.
- NAMIK, M., *Eflatun*, Tefeyyüz Kitaphanesi, İstanbul 1933.
- PLATON, *Devlet*, Çev. Hüseyin Demirhan, Sosyal Yayınlar, İstanbul 2002.
- _____, *Gorgias*, Çev. Reyan Erben, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1989.
- _____, *Kratylos*, Çev. Cenap Karakaya, Sosyal Yayınlar, İstanbul 2000.
- _____, *Sofist*, Çev. Cenap Karakaya, Sosyal Yayınlar, İstanbul 2000.
- _____, *Menon*, Çev. Adem Cembil, Maarif Matbaası, İstanbul 1942.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

- _____, *Phaidon*, Çev. Hamdi Ragıp Atademir ve Kemal Yetkin, Sosyal Yayınlar, İstanbul 2001.
- _____, *Philebos*, Çev. Sabri Esat Siyavuşgil, Cumhuriyet Dünya Klasikleri, 1998.
- _____, *Symposion*, Çev. Cenap Karakaya, Sosyal Yayınlar, İstanbul 2000.
- _____, *Theaitetos Ya Da Bilgi Üstüne*, Çev. Macit Gökberk, Diyaloglar-2, Remzi Kitabevi, İstanbul 1994.
- _____, *Timaios*, Çev. Erol Güney ve Lütfi Ay, Sosyal Yayınlar, İstanbul 2001.
- RIST, J. M., “Platon'da Bilgi ve Değer”, *İdealar Kuramı*, Çev. Ahmet Cevizci, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999.
- ROGERS, A. K., *A Student's History Of Philosophy*, The Macmillan Company, New York 1912.
- RUSSELL, B., *Batı Felsefesi Tarihi İlkçağ*, Çev. Muammer Sencer, Say Yayınları, İstanbul 1997.
- TAŞKIN, A., “Sofistlere Özel Bir Referansla Bilginin Kaynağı ve İmkamı Üzerine Yapılan Tartışmalar”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. VII/1, Sivas 2003, ss. 199-209.
- TEPE, H., *Platon'dan Habermas'a Felsefede Doğruluk Ya Da Hakikat*, İmge Kitabevi, Ankara 2004.
- TUĞCU, T., *Batı Felsefesi Tarihi*, Alesta Yayınları, Ankara 2000
- TURGUT, İ. “Platon'da Bilgi Türleri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XXII, Ankara 1978, ss. 349–359
- TURGUT, İ., *Platon'un Son Dönem Felsefesinde Bilgi Sorunu (Theaitetos'un Yeni Bir Yorumu)*, Bilgehan Matbaası, İzmir 1992.
- WEBER, A., *Felsefe Tarihi*, Çev. H. Vehbi Eralp, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1998.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

